

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	6
-----------------------	----------

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕКЛАДАЧ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ

ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРЕТИЧНІ

ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ	8
--	----------

1.1.Адміністративно-деліктне провадження як сфера об'єктивізації участі перекладача	8
1.2.Правова природа та зміст участі перекладача в адміністративно- деліктному провадженні.....	23
1.3.Історіографія дослідження адміністративно-процесуального статусу перекладача в адміністративно-деліктному провадженні у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині та закріплення його у законодавстві: етапи, тенденції	41

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО СТАТУСУ

ПЕРЕКЛАДАЧА В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ

ПРОВАДЖЕННІ (ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ)	58
---	-----------

2.1.Адміністративно-процесуальний статус перекладача в адміністративно-деліктному провадженні: поняття, елементи та їх характеристика	58
2.2.Перекладач в системі суб'єктів адміністративно-деліктного провадження	87
2.3.Особливості участі перекладача на окремих стадіях адміністративно-деліктного провадження	107

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ НОРМАТИВНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УЧАСТІ

ПЕРЕКЛАДАЧА В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ

ПРОВАДЖЕННІ: ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ..... 125

3.1.Зарубіжний досвід нормативного визначення засад участі

перекладача в адміністративно-деліктному провадженні та основні
пріоритети його запозичення в Україні 125

3.2.Перспективи нормативного визначення засад участі перекладача в адміністративно-деліктному провадженні 141

ВИСНОВКИ..... 151

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 154

ПЕРЕДМОВА

Актуальність теми. В умовах докорінного перегляду змісту адміністративно-деліктного кодифікованого вітчизняного законодавства, активізації спільних зусиль вчених-адміністративістів, юристів-практиків, правничої громадськості по підготовці проекту нового кодифікованого адміністративно-деліктного акту (в наявності кілька варіантів різного змістовного наповнення) істотно актуалізується потреба детальної регламентації засад участі в адміністративно-деліктному провадженні всіх учасників, забезпечення максимально повної реалізації ними процесуального статусу, в т.ч. і у випадках, коли вони невзможі цього зробити за наявності певних причин, наприклад, коли особа не володіє або у не достатній мірі володіє мовою, якою здійснюється відповідне провадження, що, у свою чергу, обумовлює потребу залучення перекладача (сурдоперекладача) у провадження. За даними Єдиного державного реєстру судових рішень України, відсоток адміністративно-деліктних справ, участь у яких бере перекладач (сурдоперекладач), достатньо незначний і цей показник зберігається протягом досить тривалого часу (1,3 % від всієї кількості справ), що, у більшості своїй, зумовлено фрагментарністю нормативного визначення засад участі перекладача у чинному законодавстві, застарілістю змісту цих положень, проблемами у реалізації ним свого статусу на практиці. Хоча аналіз даних діяльності різних суб'єктів адміністративної юрисдикції свідчить про достатньо активну участь в адміністративно-деліктному провадженні в якості суб'єктів представників різних національностей, іноземних громадян, осіб із певними фізичними вадами (глухих, німих, сліпих тощо), що обумовлює можливість і доцільність надання їм лінгвістичної (усної, письмової, жестової) допомоги, залучення перекладача (сурдоперекладача) у провадження, а це вимагає оновлення засад участі останнього, розширення його процесуального статусу на всіх стадіях провадження, в т.ч. й за рахунок запозичення позитивного зарубіжного та вітчизняного нормотворчого (щодо засад участі перекладача в адміністративному судочинстві, кримінальному процесі тощо) досвіду й узгодження їх із положеннями новітнього мовного законодавства, підвищення ролі і значення перекладача в системі суб'єктів відповідного провадження. Застарілість, фрагментарність, розпорошеність нормативного закріплення цього питання, дублювання його у новітніх навчальних, наукових галузевих джерелах слід визнати суттєвими недоліками вітчизняної галузевої доктрини і нормотворчої діяльності, які варто виправити з метою усунення перешкод для ефективної реалізації

процесуального статусу, як перекладачем, так й іншими суб'єктами, для надання допомоги яким він залучається, для виконання завдань адміністративно-деліктного провадження. Нагальною є потреба поглибленого доктринального дослідження цього питання для формування наукового базису для сучасного адміністративно-деліктного нормотворчого процесу.

Фундаментальною та основоположною базою дослідження вказаної проблематики є праці відомих вітчизняних та зарубіжних вчених-юристів, у т.ч. адміністративістів, які у різні історичні періоди досліджували окремі аспекти відповідного питання, зокрема праці: В.Б. Авер'янова, А.П. Альохіна, О.Ф. Андрійко, О.М. Бандурки, Д.М. Бахраха, В.М. Бевзенка, А.І. Берлача, Ю.П. Битяка, В.В. Богуцького, В.В. Галунька, В.М. Гарашука, І.П. Голосніченка, С.Т. Гончарука, Є.В. Додіна, М.В. Завального, А.А. Кармолицького, С.В. Ківалова, Л.В. Ковалюк, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Р.О. Куйбіди, Д.М. Лук'янця, Д.В. Лученка, Р.С. Мельника, О.І. Миколенка, О.М. Пасенюка, В.Г. Перепелюка, Л.Л. Попова, І.І. Сіліча, В.Д. Сорокіна, С.Г. Стеценка, В.П. Тимощука, Ю.А. Тихомирова, Н.М. Тищенко, А.М. Школика, О.М. Якуби та ін.

Проте, не зважаючи на множинність та розмаїття наукових джерел, засадам участі перекладача в адміністративно-деліктному провадженні, його адміністративно-процесуальному статусу вченими увага приділялася лише фрагментарно, в аспекті розгляду більш змістовних питань. Жодної роботи, в якій би комплексно досліджувався адміністративно-процесуальний статус перекладача в адміністративно-деліктному провадженні, до цього часу немає, що підкреслює важливість обраної тематики дослідження.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕКЛАДАЧ В АДМІНІСТРАТИВНО-ДЕЛІКТНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ УЧАСТІ

1.1. Адміністративно-деліктне провадження як сфера об'єктивізації участі перекладача

Задля з'ясування адміністративно-процесуального статусу перекладача, його особливостей в адміністративно-деліктному провадженні, перш за все, варто з'ясувати, що ж взагалі представляє собою таке провадження. І почати варто із його назви. «Адміністративно-деліктне провадження» – назва цього провадження фактично складається із двох частин, а саме: «адміністративно-деліктне» та «провадження». Перша складова назви фактично робить вказівку на сутність такого провадження, його зв'язок із адміністративними деліктами (адміністративними правопорушеннями, адміністративними проступками). У фаховій літературі досить часто можна зустріти використання для позначення цього виду провадження словосполучення «провадження у справах про адміністративні правопорушення» (наприклад, роботи Л.В. Ковалю, О.М. Якуби О.І. Миколенка, В.В. Мартиновського, М.М. Тищенка, О.В. Кузьменко та інших). Беручи це до уваги, можна зазначити, що адміністративно-деліктне провадження безпосередньо є провадженням, пов'язаним із справами про адміністративні правопорушення, на відміну від інших видів адміністративних проваджень. Стосовно його дефініційної визначеності, варто акцентувати увагу на тому, що, на жаль, нормативного визначення цього виду адміністративного провадження, норми-дефініції немає, на це неодноразово зверталася увага у вітчизняній адміністративно-правовій науці, що певним чином вплинуло і на галузеві правові доктринальні дослідження, зумовило появу розмаїття таких доктринальних визначень із урахуванням специфіки підходу того чи іншого автора до їх формулювань. Так, наприклад, О.І. Миколенко пропонує розглядати провадження у справах про адміністративні правопорушення як «один із видів адміністративних юрисдикційних проваджень, що представляє собою низку послідовних дій уповноважених органів та осіб щодо виявлення адміністративних проступків і притягнення порушників до адміністративної відповідальності в ході адміністративного

розслідування, розгляду та прийняття постанови (рішення), перегляду і виконання постанови (рішення) про накладення адміністративного стягнення» [1, с. 110]. Фактично вчений-адміністративіст не лише робить акцент на безпосередній зв'язок провадження із адміністративними проступками, але й на його стадії. В.В. Богуцький та В.В. Мартиновський пропонують розглядати цей вид провадження як «регламентовану адміністративно-процесуальними нормами діяльність державних органів, спрямовану на вирішення справ, пов'язаних із вчиненням адміністративних правопорушень та притягненням винних до адміністративної відповідальності» [2, с. 7]. При цьому вчені пропонують навіть класифікаційний розподіл на види провадження у справах про адміністративні правопорушення з урахуванням певних критеріїв: категорії справ, виду санкцій, суб'єкта розгляду справи, обсягу та складності самого розгляду тощо [2, с. 7-8]. Л.В. Коваль формулює власний варіант визначення провадження у справах про адміністративні правопорушення як «процедурні відносини, що формуються у зв'язку з притягненням до адміністративної відповідальності, й розподіляються на ряд окремих процесуальних дій та відносин, пов'язаних єдністю відповідних матеріально-правових відносин» [3, с. 93]. О.В. Кузьменко у «Курсі адміністративного процесу» наводить визначення провадження у справах про адміністративні правопорушення як «нормативно врегульованої діяльності уповноважених суб'єктів із застосування адміністративної відповідальності за скоєний адміністративний проступок, а також із попередження адміністративних правопорушень» [4, с. 139]. Авторський колектив підручника «Адміністративне право» за загальною редакцією Ю.П. Битяка, В.М. Гаращука, В.В. Зуй пропонують визначати це провадження як «низку послідовних дій уповноважених органів (посадових осіб), а у деяких випадках інших суб'єктів, які згідно з нормами адміністративного законодавства здійснюють заходи, спрямовані на притягнення правопорушників до відповідальності і забезпечення виконання винесеної постанови» [5, с. 236]. На думку Т.О. Коломоєць, провадження у справах про адміністративні правопорушення – це комплекс взаємопов'язаних та взаємообумовлених процесуальних дій, спрямованих на своєчасне і об'єктивне з'ясування обставин кожної справи, вирішення її в точній відповідності із законодавством, забезпечення виконання винесеної постанови, а також виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, запобігання правопорушенням, виховання громадян в дусі додержання законів, зміцнення законності, які здійснюються спеціально уповноваженим органом або посадовою

особою державних органів з метою охорони прав та законних інтересів громадян, охорони власності, виконання завдань з охорони громадського порядку і громадської безпеки [6, с. 233]. Авторський колектив навчального посібника «Адміністративне право України» за редакцією В.В. Галуцька, вважає, що провадження у справах про адміністративні правопорушення є особливим видом діяльності публічної адміністрації щодо виконання процесуальних дій з розгляду справи про адміністративні правопорушення та винесення по ній постанови, спрямованої на притягнення до адміністративної відповідальності винних осіб [7, с. 211]. На переконання М.М. Тищенка та О.М. Бандурки, будучи складовою частиною адміністративного процесу, провадження у справах про адміністративні правопорушення відмежовується від інших видів проваджень по ряду критеріїв. До них належать особливості органів, які здійснюють провадження, специфіка актів, якими оформляється процесуальна діяльність, процедури їх оформлення, його швидкість і економічність [8, с. 147]. Е.Ф. Демський констатує, що провадження у справах про адміністративні правопорушення – це врегульовані нормами права суспільні відносини у формі певної сукупності послідовно вчинених процесуальних дій учасниками процесу щодо розгляду і вирішення адміністративних справ та виконання постанов про накладення адміністративних стягнень в адміністративно-деліктній сфері [9, с. 417]. С.В. Ківалов вважає, що провадження у справах про адміністративні проступки являє собою нормативно врегульований комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій уповноважених суб'єктів щодо застосування адміністративної відповідальності за скоєний або передбачуваний адміністративний проступок [10, с. 266-267].

Аналіз наявної літератури свідчить про значну кількість різноманітних авторських визначень відповідного провадження, запропонованих у різні періоди з урахуванням особливостей підходу того чи іншого вченого-адміністративіста до відповідного провадження. І у цьому аспекті цілком можливо погодитись із О.І. Миколенком у тому, що таке розмаїття визначень пояснюється тим, що вчені, маючи один об'єкт дослідження – провадження у справах про адміністративні правопорушення, характеризують це правове явище залежно від предмета дослідження. А саме: із акцентом на його місце і роль у системі адміністративних проваджень, організаційної структури провадження, нормативного змісту провадження. Саме такий безпосередній акцент на предмет дослідження зумовлює різний обсяг визначення, зосередження уваги на виділенні тих чи інших властивостей провадження тощо [1, с. 109]. Однак, у будь-якому

випадку безспірним є зв'язок провадження із адміністративними правопорушеннями, які також можна іменувати адміністративними проступками або адміністративними деліктами, а відповідне провадження у справах про такі делікти цілком можна вважати адміністративно-деліктним.

Стосовно другої складової назви адміністративно-деліктного провадження, а саме «провадження» варто зазначити наступне. У більшості своїй вчені-адміністративісти використовують саме це слово для визначення відповідного правового явища. В той же час можна зустріти й використання іншого слова, а саме «процес», а відповідно і словосполучення «адміністративно-деліктний процес». Так, наприклад В.О. Круглов, Л.Л. Попов безпосередньо зазначають, що предметом їх дослідження є «адміністративно-деліктний процес», при цьому одразу ж уточнюють, що під таким вони розуміють «провадження у справах про адміністративні правопорушення» [11, с. 7]. В.К. Колпаков, В.В. Гордєєв у навчальному посібнику «Адміністративно-деліктний процес», незважаючи на назву, все ж таки по тексту зосереджують свою увагу на провадженні у справах про адміністративні правопорушення, а, наводячи визначення останнього, у дужках в якості синоніма зазначають його іншу назву «адміністративно-деліктні провадження» [12, с. 147], що певним чином створює підґрунтя для формулювання висновку про те, що вчені фактично «процес» і «провадження» використовують як синонімічні поняття.

Термін «адміністративно-деліктний процес» використовує й Р.О. Кукурудз, розглядаючи його в якості складової адміністративно-юрисдикційного процесу, поряд із деліктним процесом, провадженням за зверненням осіб [13, с. 8-10]. При цьому не зовсім зрозуміло, чому решта складових адміністративного процесу мають назву «провадження», а для позначення адміністративно-деліктного складового елементу автор вважає за доцільне використати слово «процес». Чому складовою процесу є саме процес, а також чому різні складові одного процесу мають назву «процес», «провадження» не зрозуміло, у роботі автор також не обґрунтовує свою позицію, що дозволяє зробити припущення, що Р.О. Кукурудз ототожнює «процес» і «провадження», використовує їх як синонімічні поняття.

В.К. Колпаков обґрунтовує, що термін «адміністративно-деліктний процес» введений для позначення узагальненої категорії, яка об'єднує в системне утворення окремі провадження у справах про адміністративні проступки (адміністративно-деліктні провадження), а термін «провадження у справах про адміністративні проступки» і «адміністративно-деліктне провадження» введені для позначення

конкретної процесуальної діяльності по конкретній справі, порушеній за вчинення адміністративного проступку [14, с. 385]. М.В. Завальний вважає, що адміністративно-деліктний процес – це підгалузь адміністративно-деліктного права, яка регулює процесуальний порядок реалізації адміністративної відповідальності за порушення норм права [15 с. 145]. Г.Б. Супрун наголошує на тому, що термін «адміністративно-деліктний процес» використовується як узагальнена категорія, що об'єднує у системне утворення окремі провадження у справах про адміністративні проступки. Провадження у справах про адміністративні правопорушення вчений вважає тотожним поняттю «адміністративно-деліктне провадження», що означає процесуальну діяльність на підставі визначених законодавцем правил щодо встановлення об'єктивної істини з прийняттям законного рішення [16, с. 13] й формулює висновок про те, що поняття «адміністративно-деліктне провадження» можна вважати синонімічним поняттю «провадження у справах про адміністративні правопорушення», адже вони по своїй юридичній природі однакові (тобто регулюють питання притягнення особи до адміністративної відповідальності), вони регламентують і процесуальний порядок (порушення справи, розгляд, винесення постанови, її виконання) і порядок вирішення різноманітних процесуальних питань. Не заперечуючи проти можливості використання будь-якого терміну для узагальненого позначення певної сукупності однорідних, одновидових проваджень, все ж таки, використовувати термін «процес» у межах «адміністративного процесу» для позначення складової останнього, навряд чи, доцільно. Складність ситуації, яка має місце у сучасній галузевій правовій доктрині, пояснюється багато у чому тим, як слушно зазначає В.К. Колпаков, що «на сучасному етапі ... і в законодавстві, і в правозастосовчій практиці, і в літературних джерелах термін «провадження у справах про адміністративні правопорушення» використовується як для позначення узагальненого поняття, так і для позначення процесуальної діяльності по конкретній справі» [14, с. 385]. Звідси і проблеми у використанні синонімів.

В той же час варто було б зробити певне уточнення щодо того, що «процес» і «провадження» – поняття, хоча і дуже близькі, в той же час не є тотожними. У цьому аспекті варто погодитись із В.В. Богуцьким і В.В. Мартиновським, що «процес – це регламентована процесуальними нормами діяльність державних і громадських органів, спрямована на вирішення конкретних адміністративних завдань за допомогою наданих їм владних повноважень» [2, с. 7], а «провадження – це вид процесуальної діяльності, врегульований законом порядок вирішення

певної групи справ» [2, с. 7]. Вчені зазначають, що процес має складну структуру і складається із ряду проваджень. Їх підтримує і О.В. Кузьменко, зазначає, що «процес – це збірне наукове поняття» [4, с. 6], а «провадження – це головний елемент процесу, який становить системне утворення, комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій» [4, с. 37]. При цьому вона пропонує процес розглядати, а точніше його структуру по горизонталі й зазначає, що він складається саме із проваджень [4, с. 36]. Отже, узагальнюючи все вищезазначене, базуючись на аналізі положень інших наукових, навчальних галузевих джерел, все ж таки варто зазначити, що для позначення відповідного порядку вирішення справ про адміністративні правопорушення, діяльності щодо такого вирішення доцільно у назві використовувати саме слово «провадження», а не «процес». Ситуація дещо ускладнюється, багато у чому, завдяки дискусійності доктринальних підходів щодо визначення адміністративного процесу, яка існує вже протягом тривалого часу й зберігається й на сьогоднішній день, що певним чином впливає і на адміністративно-деліктне провадження, яке можна розглядати як складову адміністративного процесу (домінуюча доктринальна позиція), або ж як складову адміністративно-процедурної діяльності, або ж взагалі по-іншому, підтвердження чого можна зустріти фактично у вітчизняній адміністративно-правовій доктрині. Почати слід із того, що і до цього часу немає єдності поглядів вчених-адміністративістів щодо розуміння адміністративного процесу, протягом тривалого часу (ще з часів Радянського Союзу) виокремлювалось два базових доктринальних підходи до його розуміння. «Вузьке» розуміння адміністративного процесу (представниками якого є Н.Г. Салищева, А.П. Ключніченко, А.Ф. Клейман та ін.) полягає у визначенні його як розгляду справ про адміністративні правопорушення та застосування заходів адміністративного примусу. Так, наприклад, Н.Г. Салищева пов'язує його лише з юрисдикційною діяльністю, тобто вирішенням спорів між сторонами адміністративних правовідносин, а також застосуванням заходів примусу [17, с. 12-16]. Такої ж точки зору дотримуються А.Ф. Клейман, який вважає, що адміністративний процес існує тільки в судових органах під час розгляду адміністративних справ [18, с. 12-14], О.А. Дьомін під адміністративним процесом розуміє діяльність компетентних державних органів і посадових осіб щодо вирішення справ про адміністративні правопорушення та адміністративних спорів [19, с. 11], М.І. Піскотін [20, с. 127-134] та інші. Згодом Н.Г. Салищева дещо змінила свою позицію щодо уявлення адміністративного процесу й дійшла висновку, що адміністративний процес є сукупністю